

Godfried Bomans, *Erik of het klein insectenboek*

Klassikale les theaterlezen

In deze les gaat de klas aan de slag met hoofdstuk 7 uit *Erik of het klein insectenboek*. De bedoeling is kennis te maken met een literaire tekst en de leerlingen te inspireren het hele verhaal te lezen, leesplezier te bevorderen, voordrachtslezen te oefenen en samen te werken.

Eerst is een algemene introductie van het boek nodig, waarin *Solms* en *Wollewei* toegelicht worden. Het ligt voor de hand dat de docent dat doet. Dat kan aan de hand van deze illustraties.

Erik Pinksterblom ligt in bed en denkt over de toets over insecten die hij de volgende dag krijgt. Hij heeft alles uit zijn hoofd geleerd uit 'Solms beknopte natuurlijke historie' (kortweg: Solms). Het schilderij van zijn overgrootvader, dat hij de Wollewei noemt, lijkt die nacht tot leven te komen. En al die insecten... zijn net mensen. Ze praten met hem en met elkaar.

SOLMS'

BEKNOPTE
NATUURLIJKE HISTORIE

Deel VII:
Insecten en ander
gedierte uit den tuin
- A.R. SOLMS -

Haarlem
UITGEVERIJ TEISTERBANT

Als de leerlingen weten dat Erik de hoofdpersoon is, dat de Wollewei tot leven komt en dat 'Solms' het boek over insecten is dat Erik van buiten kent, kan het lezen beginnen en wordt de theatertekst van hoofdstuk 7 uitgereikt. De leerlingen kunnen die tekst thuis lezen, maar het kan ook in de klas. Vervolgens wordt er in groepjes geoefend met lezen in een specifieke rol en ten slotte worden de vier delen gepresenteerd met theaterlezen.

De klas leest de theatertekst en ontdekt welke rol bij wie past.

Deel 1 | verteller – Erik – tor – vlinder

Deel 2 | verteller – Erik – vlinder – vlindervader

Deel 3 | verteller – vlindervader – Erik – vader – mevrouw Vlinder

Deel 4 | verteller – vader – Erik – rupsje – rupsjes – moeder

Er worden groepjes van 4, 5 of 6 leerlingen gemaakt. Ze kiezen onder leiding van de docent een deel uit (de tekst is verdeeld in **vier** delen) en oefenen het voorlezen, met veel aandacht voor natuurlijke expressie en intonatie.

Na voldoende oefening dragen ze hun gekozen stuk voor op de afgesproken manier.

- Ze kunnen een **live optreden** verzorgen, met of zonder publiek, maar in ieder geval met hun klasgenoten.
- Ze kunnen hun theaterstuk **filmen**. Dan zijn ook mimiek en gebaren belangrijk, evenals de entourage. Eventueel kunnen de leerlingen zelf een decor maken van het schilderij Wollewei of van het huisje van de vlinderfamilie De Wit.
- Ze kunnen hun tekst ook als **hoorspel** opnemen.

3

Elk stukje opgenomen theater of audiobestand kan worden getoond of beluisterd tijdens de les om de leerlingen te inspireren het hele boek te lezen.

Van hoofdstuk 7 naar theatertekst

De theatertekst is in sommige gevallen een bewerking van de hoofdstuktekst om er een zo goed mogelijk rollenspel van te maken. Dat is als volgt gedaan.

- De oorspronkelijke tekst uit de gebruikte versie (de zeventijftigste druk) is zwart; woorden en zinnen die zijn toegevoegd om de tekst gemakkelijker te kunnen voorlezen zijn blauw.
- Tussen haakjes () staan aanwijzingen voor het voorlezen. Deze aanwijzingen worden uiteraard niet gelezen.
- Een asterisk (*) betekent dat de vertellerstekst of de erlebte rede uit de oorspronkelijke tekst is omgezet in de directe rede en is toegeschreven aan een van de rollen.
- De tekst bij Erik die schuingedrukt staat, geeft zijn gedachten weer. Die worden zacht of peinzend voorgedragen.

De docent kan de * eenvoudig verwijderen als hij dat wenst, en de blauwgedrukte tekst zwart maken.

www.boekenopdracht.nl De Leescyclus > verdiepen > inspireren

Deel 1 | Rollen: verteller – Erik – tor – vlinder

Verteller: *Erik peilt de diepte van een vlinderliefde en bemerkt dat hier ten onrechte veel kwaad van gesproken wordt. Een bezoek aan de vlinderfamilie stelt de betekenis van honing in het volle daglicht.*

Erik: *Wat houd ik van honing. Thuis, aan tafel krijg ik het alleen maar 's zondags, en dan nog slechts op één boterham. Nu krijg ik er zoveel van als ik wil. Na drie dagen honing verzamelen samen met mijn vriend vlinder, die het altijd voor mij klaarlegt op een meeldraad, is er zelfs een knoopje van mijn broek afgesprongen!*

Tor: Ja! U eet te veel. Als u zo doorgaat, barst u nog uit elkaar.

Erik: Kom, kom, dat valt toch zeker wel mee.

Tor: Niets te komkommeren! Ik spreek uit bittere ervaring. Ik had een broer, dat was ook zo'n snoepjas. Op een dag hoorden we een knal, en toen we kwamen aanlopen vonden we nog een achterpoot en een voelspriet.

Erik: Ik zal onmiddellijk minderen en gymnastiekoefeningen gaan doen. Maar wat vermoeiend is dat... Wwat... Wat is er aan de hand? Vlinder, u trilt over uw hele lijf. Voelt u zich niet goed?

Vlinder: Daar! Daar heb je haar weer!

Ik moet erachteraan! Kijken waar ze woont! Ach, wat een schat!

Erik: *Het is een 'hij'. Ik heb altijd gedacht dat het een 'zij' was. (Mompelend)*

Vlinder: Vlug, vlug! Klim op mijn rug! Ik weet waar ze woont! O ze verdwijnt net in een papaver!

Erik: Onthouden: zij woont de derde bloem van links en de tweede van rechts! Zij woont heel lief. Zou er niet een bordje op staan?

Vlinder: Ik zie geen familienaam. Geen bordje. Naam of stand doen er ook niet toe. De hoofdzaak is zielenadel. Zag u die blik?

Erik: Ik heb haast niets gezien. Het ging allemaal zo vlug! U beeft nog steeds.

Verteller: *En samen hielden ze die avond de wacht in een leegstaande paardenbloem.*

Erik: Daar is ze! U moet haar nu inhalen en een praatje maken. Zo komen we tot niets.

Vlinder: Ja dat is wel mogelijk, maar waar moet ik het over hebben?

Erik: Dat weet ik ook niet. Zeg maar dat ze mooi is, ik geloof wel dat ze dat in het algemeen prettig vinden. Een cadeautje is ook altijd goed.

Vlinder: Zij staat daarboven. Dat is juist het moeilijke: zij is boven die dingen verheven.

www.boekenopdracht.nl De Leescyclus > verdiepen > inspireren

Erik: Dat kan nu wel zijn, maar als je niets doet, dan gebeurt er ook niets. Dat zei mijn broer altijd.

Vlinder: Uw broer... ach... (treurig en hoofdschuddend)

Verteller: *Thuisgekomen bleven zij nog lang praten alvorens naar bed te gaan.*

Vlinder: Het is iets heel anders. Iets hogers dan wat iemand ooit ondervonden heeft. Niemand kan het begrijpen. Ik sta volkomen alleen. O, ik geloof niet meer dat ik nog één hap honing over mijn lippen krijg.

Erik: Dat zei mijn broer ook altijd, maar hij at toch heel goed.

Het is toch niet waar, wat ze zeggen over een vlinderliefde. Het is veel ernstiger dan de mensen wel denken. Ik zal dat thuis toch eens zeggen, als ze er weer zo over praten.

Vreemd is het toch... Hier zit ik nu, in de kelk van een papaver, naast een verliefde vlinder. En ik ben niet eens zo érg verbaasd.

- - - - -

Deel 2 | Rollen: verteller – Erik – vlinder – vlindervader

Verteller: De volgende morgen...

Vlinder: *Ik heb mijn besluit genomen!* Haar aanspreken durf ik niet, en een cadeautje geven is te gewoon. Het enige wat overblijft is een vers. Wij moeten haar een gedicht sturen.

Erik: Dat is anders ook een cadeautje.

Vlinder: Maar het is poëzie. Poëzie kun je altijd geven. *Laten we onmiddellijk beginnen.*

Verteller: De eerste strofe werd zo:

*Ik kan het niet langer meer dragen,
Mijn hoofd raakt er nog van op hol,
Reeds is 't in mijn voelspriet geslagen,
Zoals bij een mens in zijn bol.*

Vlinder: Het is wel diep, maar ik zou de toon wat praktischer willen.

Verteller: En de tweede strofe luidde als volgt:

*Nú vindt ge een man nog niet lonen,
Gaart honing op uw gemak,
Maar als eens de herfststormen komen,
Hoe raakt u dán onder dak?*

Vlinder: O zo, daar zal ze over nadenken!

Erik: Aárdig vind ik het toch niet. (Peinzend)

Vlinder: Als het slot maar innig wordt. Op het einde komt het aan.

Verteller: en verder

*Kom hier dan in mijn woning,
Vlak aan mijn vlinderhart,
Geloof mij: gedeelde honing,
Is ook gedeelde smart.*

*Zo zijn we eer we 't weten.
Een vrolijk vlinderpaar,
Rupskinders zal ons geven
De nijv're ooievaar.*

Vlinder: Heel goed en zeer fijn aangevoeld. Maar, permitteert u mij de vraag: wat doet die ooievaar er eigenlijk tussen?

Erik: U bent ook nog niet erg ingelicht. Als u wilt trouwen dient u toch wel allereerst te weten waar de rupsjes vandaan komen.

Mier, hier heb je de brief. Bezorg hem bij de vader van dat vlindermeisje.

Verteller: Het wachten duurde twee lange dagen, dagen om over zaken na te denken.

Vlinder: Vroeger, toen ik nog een rups was, kroop ik stil over mijn koolblaadje rond, tevreden met mijn lot. Ik was misschien wel lelijk, maar ik had rust. Kalmpjes rolde het leven voort, vrouwen kende ik niet, en van gedichten wist ik helemaal niets af. Toen kwam de onrust en het verlangen naar een hoger leven. Ik spon mij in, en ontwaakte met een hoofd vol dromen en vleugels in prachtige kleuren. Maar de rust is weg. Dat heb je van die hogere gevoelens.

Erik: *Moet dan echt alle schoonheid betaald worden? Alle dieren trouwen en leggen eieren, in dezelfde rustige tevredenheid als waarmee zij 's ochtends naar hun blaadje kropsla scharrelen. Maar dit is iets anders... Dit is fijner – en het doet pijn.*

Het komt wel in orde **Vlinder**. Mijn broer heeft wel drie maanden lang alle avonden om haar huis gewandeld voor het iets werd. En ook een neef van mij heeft er lang over gedaan. Alleen bij oom Bob moest het allemaal heel vlug gebeuren en iedereen was dan ook boos.

Kijk, de mier is terug! Wat staat er in de brief?

Vlindervader:

U wordt uitgenodigd tot een ernstig onderhoud, gevolgd door een intiem maal.

Verteller: En zo gebeurde het.

Verteller: En zo gebeurde het. Erik en Vlinder zijn uitgenodigd bij de familie Jan de Wit.

Vlindervader:

Wat ik vooreerst wil weten is of er gewerkt wordt. Drie klompjes honing is volgens mij de minimumbasis waarop een gezin kan worden gevestigd.

Vlinder: *Ik verzeker u dat wij wel dagen van vijf tot zeven klompjes gemaakt hebben. Kijk, die knoop is zelfs van zijn broekje gesprongen!*

Vader:*Heel goed. Liefde is wel heel aardig, en ik sta er zeker niet onvriendelijk tegenover, maar het komt aan op honing. Honing begrijp ik en honing biedt houvast. Al het andere is poëzie. Ik heb daar indertijd ook aan gedaan en ik denk met plezier aan die periode terug. Maar toen de kleine rupsjes gekomen zijn, heb ik mijn gedichten verbrand en ben ik een ernstig man geworden! Maar ik wil niemand ontmoedigen.*

Integendeel. Zulk talent is alleraardigst voor de lange herfstavonden. En uw tweede couplet getuigt zelfs van een praktische geest, van vooruitzicht en zakelijke kijk op de dingen.

*Nú vindt ge een man nog niet lonen,
Gaart honing op uw gemak,
Maar als eens de herfststormen komen,
Hoe raakt u dán onder dak?*

Erik: Ik vind dat stukje juist helemaal niet aardig.

Vader:U bent wel zéér jong, meneer Pinksterblom. U beseft zelfs de waarde van honing nog niet. Maar dat komt wel. Door schade en schande wordt men wijs. U moet eerst eens een volle zomer achter de rug hebben.

Erik: Ik heb er wel negen achter de rug.

Vader:Dat verergert de zaak. Het ontbreekt u misschien aan alle levensernst. Maar dat is niets; wacht maar tot de eerste rupsjes komen, dan zult u wel anders praten.

Verteller: Intussen werd er een waarachtig bruiloftsmaal in gereedheid gebracht. Zó dat het Erik verbaasde. De familie Vlinder stelde zich bescheiden op.

Mevrouw Vlinder:

Het is maar een eenvoudig hapje.

Erik: Natuurlijk! Dat spreekt vanzelf.

Vader:U moet het maar nemen gelijk het valt. Wij eten altijd wat de pot schaft.

Vlinder: *U moet weten over de avonturen die wij samen hebben doorgemaakt. Erik is in pensioen Het Slakkenhuis voor mijn belangen opgekomen *toen ik ging verpoppen*, en heeft mij hiermee van een gewisse dood gered.*

Vader:Hartelijk dank, meneer Pinksterblom. Als u dat niet gedaan had, zat ik nou nóg met twaalf volwassen dochters. Nu is er tenminste één de laan uit.

Erik: *Eigenlijk mag dat nog niet... Die kushandjes van Vlinder aan zijn bruid. Hee zeg! Daar kruipt plotseling een rupsje uit het mandje eieren, dat in de hoek staat.* (Peinzend)

Verteller: *En iedereen juichte en was opgetogen.* (Applaus van allen)

Erik: *Het gaat toch allemaal vlug en makkelijk toe in de dierenwereld. Geen gehannes met luiers en flessen, je zet het maar neer en het komt er wel uit. Kijk, rakker is nog geen minuut op de wereld, en daar heeft hij al een heel slablad naar binnen gewerkt.*

- - - - -

Deel 4 | Rollen: verteller – vader – Erik – rupsje – rupsjes – moeder

Vader:*Ik wens slechts een enkel woord te spreken. Het huwelijkspad loopt niet altijd over koolbladeren. Er zijn ook brandnetels tussen. Maar een vlinder van Jan de Wit geeft daar niet om. Juist in zulke dagen blijkt het wat men waard is, of men met een echte, degelijke vlinderliefde te doen heeft, of, met andere woorden, het huwelijk op honing gebaseerd was, ja of nee. Want alleen het huwelijk dat op honing gebaseerd is, houdt stand. Al het andere komt vroeg of laat ten val!*

Honing is het waar men vanuit moet gaan! Honing, waarheen men moet streven. Honing is, als ik het zo mag uitdrukken, de stamper en de meeldraad van het leven. Ik wens niemand iets op te dringen. Ik spreek slechts als man van ervaring.

Vroeger, zoals ik al zei, dacht ik er anders over. Ik herinner me nog als de dag van gisteren, de maannacht dat ik voor het eerst met mijn vrouw een wandeling had gemaakt, en met haar over de sterren en de bloemen sprak, vele uren lang. Ik heb haar toen zelfs een vers voorgelezen, als ik het mij wél herinner! Ik zal maar voor mijn zwakheden uitkomen.

Als men maar in het oog houdt dat het ten slotte honing is, waar men op uit moet komen, en honing alleen. Want maar al te snel breekt de tijd aan dat de rupsjes geboren worden. Naar dat u, meneer Pinksterblom mij zojuist heeft medegedeeld, kan het, volgens de berekening van meneer Solms, slechts een kwestie van drie weken zijn, en men was zover.

Ik wil daar nu buiten blijven; ik ben een ongeletterd man en mijn vrouw heeft het altijd zonder Solms gedaan. Ik wil alleen maar dit doen uitkomen: het komt en het komt snel.

Wat de bruidsschat betreft: ik moet tot mijn spijt meedelen dat hiertoe wegens bezuinigingen niet kon worden overgegaan. De tijden zijn slecht. Om niet te zeggen nijpend! En het is al mooi dat ik de vierentwintig monden van mijn eigen gezin kan vullen. Enkele ogenblikken terug is hier zelfs de vijftiengste bijgekomen – dag lieve kleine, en op de gang staat nog een mand vol eieren die stuk voor stuk op springen staan. Allen zijn hartelijk welkom, daar gaat het niet om, maar het is intussen toch maar zo. De bruidsschat is mijn dochter. Ik meen hiermee genoeg te geven. Zij is flink uit de vleugels gewassen, van goede voelsprietlengte, rank op de poten, en al zeg ik het zelf, niet onaardig van kop.

Hiermee verklaar ik het huwelijk voor geopend. (Heft het glas)

Moeder: Ik sluit me geheel bij de vorige spreker aan.

Erik: *Dat is ook een makkelijke manier om een toespraak te houden. Ik geloof dat ik dat wel beter zou kunnen.*

(‘Tik, tik, tik’, het tikken op een glas om een speech te gaan houden)

Vader: Meneer Pinksterblom heeft het woord!

Erik: Hooggeachte vlinders en ruspen -

Rupsje: Rupsen

Erik: *Daar heb je het weer..*

Ook ik ben blij dat het nog allemaal in orde is gekomen, en dat wij nu vrolijk en wel aan deze feesttafel zitten, al is het natuurlijk maar een eenvoudig hapje. Want hoe licht kan alles op het laatste moment niet mislopen! Haast altijd komt er iets tussen. Mijn broer Theodoor hield veel van een meisje, maar haar vader was ertegen; en toen hij een ander meisje nam, was haar vader er wel voor maar was zijn eigen vader ertegen; en toen hij weer een ander meisje nam, waren wel alle vaders ervoor, maar was het meisje er weer tegen. En zo blijf je aan de gang.

Vader: Uw broer is dikwijls geëngageerd geweest.

Erik: O ja! Er was altijd iets aan de hand. Dikwijls zag ik hem 's nachts in zijn pyjama brieven schrijven, in het maanlicht dat door het raampje viel. Ook maakte hij veel gedichten.

Vader: Geen honing. (Hoofdschuddend)

Erik: Maar ten slotte is het toch nog in orde gekomen, en ik werd vanzelf, zonder dat ik er iets voor hoefde te doen, oom. Met mijn broer Piet ging het ook heel ingewikkeld, en Jacob is nog steeds bezig zonder dat het helemaal duidelijk is

wat het worden gaat. Ik wil daarmee maar zeggen hoe moeilijk het soms kan wezen om precies de vrouw te krijgen die men hebben wil, en hoe gelukkig daarom mijn vriend moet zijn nu hij haar gevonden heeft en er niemand tegen is.

Verteller: Er klonk luid applaus (applaus van allen)

Erik: Ja, als zijn beste vriend mag ik wel zeggen: het werd hoog tijd! Menig vlindermeisje hebben wij op onze vluchten ontmoet, en er ging haast geen één voorbij of hij kietelde ze onder de kin, de rakker. En toen hij eens een hele nacht uitbleef, toen begreep ik wel waar hij uithing!

O, nee. Wat heb ik nu weer gedaan (mompelend) ...

Eh... Ik heb gezegd.

Vader: Wij zullen de woorden van de heer Pinksterblom met de vleugel der liefde bedekken, en geen verdere navraag doen. Had ik geen twaalf dochters, en buiten op de gang nog een mand met eieren, ik zou anders spreken. Maar nu dringt de nood.

Welaan, mijn kind, vaarwel! Hou altijd de honing voor ogen en het zal je goed gaan. Neem je in acht voor wespen, spinnen en kleine schooljongens die je aan de binnenkant van hun lessenaartje prikken. Zoek immer de zonzijde! En nu het lied!

Rupsjes: Met u, zusje, zijn wij blij.
Heden gij en morgen wij,
Eens komt ook aan ons de rei.

Slijt uw tong niet al te vroeg
Aan het zware bloemgezwoeg
Rupsjes komen gauw genoeg!

Dartel eerst wat in de zon,
Drenk u in die levensbron,
Leven doet nú nog geen pijn:
Láter zult ge moeder zijn...

Erik: (Zwaaiend) **Daag Bruidspaar!**
(Een diepe zucht) **Ik ben weer alleen.**

=====